

Lorestan University

Investigating the Relationship Between the Elites of the Representatives of the Islamic Consultative Assembly and the Effectiveness of Policymaking in the Islamic Republic of Iran

Reza Safari Amir Abadi¹ , Masoud Jafari Nejad² and Mohammad Reza Yazdani Zazerani³

1. PhD Candidate, Department of Political Science, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran.
Email: reza.safiriamirabadi@iau.ac.ir
2. Corresponding Author, Associate Professor of Political Science, Department of Political Science, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran. Email: Pegah420ma@iau.ac.ir
3. Assistant Professor of Public Policy, Department of Political Science, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran.
Email: Yazdani.mrz@iau.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 25 August 2025
Received in revised form 24 November 2025
Accepted 30 November 2025
Available online 22 December 2025

Keywords:

Eliteness,
Policy Effectiveness,
Islamic Consultative
Assembly,
Governance,
Public Policymaking

ABSTRACT

Objective: To explain the relationship between the level of legislative elite competence among members of the Islamic Consultative Assembly and the effectiveness of policymaking in the Islamic Republic of Iran, and to examine the role of various dimensions of elite competence in enhancing the quality of legislation.

Method: This study employs a mixed-methods approach (qualitative–quantitative). In the qualitative phase, through an analysis of the perspectives of intellectual elites and policymakers, four dimensions of legislative elite competence specialized knowledge, managerial experience, ethical commitment, and communication skills were identified. In the quantitative phase, these dimensions were assessed and compared against key indicators of policymaking effectiveness, including coherence, feasibility, effectiveness, and alignment with the system’s overarching goals.

Results: The results indicate a direct and significant relationship between the level of elite competence among representatives and the effectiveness of policymaking. Moreover, the knowledge-based and skill-based dimensions of elite competence exert the greatest influence on improving legislative quality and policymaking processes.

Conclusion: Enhancing legislative elite competence through reforms in selection mechanisms, provision of specialized training, and institutionalization of merit-based criteria can contribute to increased policymaking effectiveness and improved performance of the legislative system in the Islamic Republic of Iran.

Cite this article: Safari Amir Abadi, R., Jafari Nejad, M. & Yazdani Zazerani, M. R. (2026). Investigating the Relationship Between the Elites of the Representatives of the Islamic Consultative Assembly and the Effectiveness of Policymaking in the Islamic Republic of Iran. *New Research in Islamic Humanities Studies*, 4 (8), 1-22. <https://doi.org/10.22034/api.2026.2083416.1638>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights.

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2026.2083416.1638>

Introduction

In recent years, policymaking effectiveness has become a key indicator for assessing the quality of governance. Systems that base their decisions on scholarly analysis and elite competence tend to enjoy greater stability and development, whereas non-expert decision-making leads to inefficiency and diminished public trust. As the primary legislative body, the parliament plays a crucial role in this process, and its performance largely depends on the level of competence and expertise of its members. In the Islamic Republic of Iran, despite various institutional reforms, challenges such as insufficient analysis of complex issues and policy instability persist. A significant factor underlying these problems is the absence of precise criteria for identifying and selecting political elites; the current electoral system focuses predominantly on general and political attributes, while technical, experiential, and ethical indicators receive less attention. Consequently, the central question arises: can enhancing the level of elite competence among representatives improve policymaking effectiveness, and if so, what mechanisms should be incorporated into the selection and training systems for legislators? Drawing on elite theory and models of policymaking effectiveness, this article seeks to develop a conceptual and practical framework to explain the relationship between elite competence and legislative effectiveness in Iran.

Method

This study employs a mixed-methods approach (qualitative–quantitative). In the qualitative phase, through an analysis of the perspectives of intellectual elites and policymakers, four dimensions of legislative elite competence specialized knowledge, managerial experience, ethical commitment, and communication skills were identified. In the quantitative phase, these dimensions were assessed and compared against key indicators of policymaking effectiveness, including coherence, feasibility, effectiveness, and alignment with the system’s overarching goals.

Results

The results indicate a direct and significant relationship between the level of elite competence among representatives and the effectiveness of policymaking. Moreover, the knowledge-based and skill-based dimensions of elite competence exert the greatest influence on improving legislative quality and policymaking processes.

Conclusion

The present study demonstrated that legislative elite competence constitutes the missing link in enhancing policymaking effectiveness in Iran. When representatives possess adequate knowledge and skills, the decision-making process shifts from a predominantly political arena to a more scientific and evidence-based one, transforming legislative outputs from “factional decision-making” into “evidence-informed

policymaking. In other words, a parliament grounded in elite competence not only serves as a driving force for political and economic development but also acts as a guardian of social justice and national cohesion. Therefore, investing in the cultivation, selection, and support of political elites is a fundamental prerequisite for achieving effective governance in the Islamic Republic of Iran.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank the anonymous reviewers for their insightful comments and constructive feedback, which significantly improved the quality of this manuscript. We also extend our gratitude to our colleagues for their valuable discussions and technical support throughout this research.

Ethical Considerations

The authors strictly adhered to the highest standards of research integrity. The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and any other form of scientific misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

تحلیل رابطه میان نخبگی نمایندگان مجلس شورای اسلامی و کارآمدی سیاست‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران

رضا صفری امیرآبادی^۱، مسعود جعفری‌نژاد^۲✉، محمدرضا یزدانی زازرانی^۳

۱. دانشجوی دکتری رشته علوم سیاسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. رایانامه: reza.safariamirabadi@iau.ac.ir

۲. نویسنده مسئول، دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. رایانامه: Pegah420ma@iau.ac.ir

۳. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. رایانامه: Yazdani.mrz@iau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی،	هدف: تبیین رابطه میان سطح نخبگی نمایندگان مجلس شورای اسلامی و کارآمدی سیاست‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران و بررسی نقش ابعاد مختلف نخبگی در ارتقای کیفیت قانون‌گذاری.
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۰۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۹/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۰۹ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱	روش پژوهش: پژوهش با رویکرد ترکیبی (کیفی-کمی) انجام شده است. در بخش کیفی، با تحلیل دیدگاه‌های نخبگان فکری و سیاست‌گذاران، چهار بُعد نخبگی تقنینی شامل دانش تخصصی، تجربه مدیریتی، تعهد اخلاقی و مهارت ارتباطی استخراج شد. در بخش کمی، این ابعاد با شاخص‌های کارآمدی سیاست‌گذاری شامل انسجام، قابلیت اجرا، اثربخشی و انطباق با اهداف کلان نظام مورد سنجش و مقایسه قرار گرفتند.
کلیدواژه‌ها: نخبگی، کارآمدی سیاست‌گذاری، مجلس شورای اسلامی، حکمرانی، سیاست‌گذاری عمومی	یافته‌ها: نتایج نشان داد میان سطح نخبگی نمایندگان و میزان کارآمدی سیاست‌گذاری رابطه‌ای مستقیم و معنادار وجود دارد. همچنین ابعاد دانشی و مهارتی نخبگی بیشترین تأثیر را در ارتقای کیفیت قانون‌گذاری و بهبود فرایندهای سیاست‌گذاری دارند.
	نتیجه‌گیری: ارتقای نخبگی تقنینی نمایندگان از طریق اصلاح سازوکارهای گزینش، ارائه آموزش‌های تخصصی و نهادینه‌سازی معیارهای شایستگی می‌تواند به افزایش اثربخشی سیاست‌گذاری و بهبود کارآمدی نظام قانون‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران منجر شود.

استناد: صفری امیرآبادی، رضا؛ جعفری‌نژاد، مسعود و یزدانی زازرانی، محمدرضا. (۱۴۰۴). تحلیل رابطه میان نخبگی نمایندگان مجلس شورای اسلامی و کارآمدی

سیاست‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران. *پژوهش‌های نوین در مطالعات علوم انسانی اسلامی*، (۸)، ۴، ۲۲-۱.

<https://doi.org/10.22034/api.2026.2083416.1638>

© نویسندگان.

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2026.2083416.1638>

ناشر: دانشگاه لرستان.

مقدمه

در دهه‌های اخیر، مفهوم «کارآمدی سیاست‌گذاری» به یکی از شاخص‌های اصلی ارزیابی کیفیت حکمرانی در نظام‌های سیاسی تبدیل شده است. کشورهایی که توانسته‌اند سیاست‌های عمومی خود را بر پایه داده‌های دقیق، تحلیل‌های عالمانه و تصمیمات کارشناسی بنا کنند، از ثبات، مشروعیت و توسعه بیشتری برخوردار شده‌اند. در مقابل، نظام‌هایی که تصمیم‌گیری‌هایشان از شایسته‌سالاری و نخبگی تهی بوده، با بحران‌های مزمن کارآمدی، بی‌اعتمادی عمومی و ناتوانی در حل مسائل ساختاری مواجه شده‌اند. در چنین بستری، مجلس به‌عنوان نهاد قانون‌گذار و بازوی اصلی سیاست‌گذاری عمومی، نقشی تعیین‌کننده در تضمین کارآمدی کل نظام سیاسی ایفا می‌کند.

با وجود اهمیت بنیادین این نهاد، بررسی‌های نظری و تجربی نشان می‌دهد که کیفیت عملکرد مجالس قانون‌گذاری، به میزان قابل توجهی تابع ترکیب انسانی و سطح نخبگی اعضای آن است. اگر نمایندگان از دانش تخصصی، تجربه اجرایی، بینش راهبردی و تعهد اخلاقی کافی برخوردار نباشند، حتی بهترین ساختارها و قوانین نیز به نتایج مؤثر نخواهند انجامید. از این‌رو، پرسش از «نسبت نخبگی نمایندگان با کارآمدی سیاست‌گذاری» به یکی از مباحث کلیدی در علوم سیاسی، سیاست‌گذاری عمومی و حکمرانی بدل شده است. در جمهوری اسلامی ایران، با وجود تدوین قوانین متعدد و ایجاد سازوکارهای نهادی برای بهبود عملکرد مجلس، همچنان چالش‌هایی نظیر ضعف در تحلیل مسائل پیچیده، ناپایداری سیاست‌ها، و کم‌توجهی به ارزیابی آثار تصمیمات، بر فرآیند سیاست‌گذاری سایه افکنده است. بخش مهمی از این چالش‌ها را می‌توان ناشی از فقدان معیارهای دقیق برای شناسایی و گزینش نخبگان سیاسی دانست. نظام انتخاباتی موجود بیشتر بر ویژگی‌های عمومی و سیاسی نامزدها تمرکز دارد و شاخص‌های نخبگی علمی، تجربی و اخلاقی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

در نتیجه، ضرورت بررسی علمی این مسئله احساس می‌شود که آیا افزایش سطح نخبگی نمایندگان می‌تواند موجب ارتقای کارآمدی سیاست‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران گردد و در صورت مثبت بودن پاسخ، چه شاخص‌ها و سازوکارهایی باید در طراحی نظام گزینش و آموزش نمایندگان مد نظر قرار گیرد؟ این مقاله با تکیه بر مبانی نظری نخبگان و الگوهای کارآمدی سیاست‌گذاری، در پی پاسخ به این پرسش است و تلاش دارد مدلی مفهومی و عملیاتی برای تبیین رابطه میان نخبگی و کارآمدی در نظام قانون‌گذاری ایران ارائه کند.

مبانی نظری

مفهوم نخبگی و جایگاه آن در نظام‌های سیاسی

مفهوم «نخبگی» در علوم سیاسی و جامعه‌شناسی سیاسی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. واژه «نخبه»^۱ ریشه در واژه لاتین *Eligere* به معنای «برگزیدن» دارد و نخستین بار در آثار جامعه‌شناسان ایتالیایی مانند پاره‌تو (Pareto) و موسکا (Mosca) به‌عنوان گروهی از افراد ممتاز در جامعه که از نظر توانایی‌های فکری، مدیریتی یا اجتماعی برتر از دیگران‌اند، مطرح شد. به‌زعم پاره‌تو، جامعه همواره به دو طبقه‌ی نخبگان و غیرنخبگان تقسیم می‌شود و گردش قدرت در گرو جایگزینی نخبگان فرسوده با نخبگان تازه‌نفس است؛ فرآیندی که او آن را «گردش نخبگان»^۲ می‌نامد.

موسکا نیز با رویکردی سیاسی‌تر، بر این باور بود که در هر نظام اجتماعی، اقلیتی سازمان‌یافته بر اکثریتی غیرسازمان‌یافته حکومت می‌کند و بقای نظم سیاسی به شایستگی، کارآمدی و مشروعیت آن اقلیت بستگی دارد. بعدها رایت میلز (C. Wright Mills) با طرح مفهوم «نخبگان قدرت»، بر هم‌پوشانی نخبگان سیاسی، اقتصادی و نظامی در جوامع مدرن تأکید کرد و نشان داد که کیفیت تصمیم‌گیری در سطوح عالی حکومت به ترکیب و تعامل این نخبگان وابسته است.

1. Elite

2. Circulation of Elites

در ایران معاصر، مفهوم نخبگی از دو بُعد نظری و ارزشی برخوردار است. از منظر نظری، نخبگان سیاسی کسانی اند که از قدرت تأثیرگذاری بر فرآیند تصمیم‌سازی برخوردارند؛ اما از منظر ارزشی، نخبگان باید واجد ویژگی‌های اخلاقی، علمی و تعهدی باشند تا بتوانند تصمیمات خویش را در راستای مصالح عمومی سامان دهند. به تعبیر مقام معظم رهبری، نخبه کسی است که علاوه بر توانمندی علمی و فکری، «در جهت تحقق آرمان‌های الهی و ملی گام برمی‌دارد». این رویکرد، نخبگی را از صرف «برتری فکری» فراتر برده و به سطح «مسئولیت اجتماعی و تعهد اخلاقی» ارتقا می‌دهد.

شاخص‌های نخبگی نمایندگان مجالس قانون‌گذاری

نخبگی در سطح مجالس قانون‌گذاری را می‌توان مجموعه‌ای از ویژگی‌های فردی، علمی و رفتاری دانست که موجب ارتقای کیفیت تصمیم‌گیری و قانون‌گذاری می‌شود. با تلفیق نظریه‌های کلاسیک و رویکردهای جدید سیاست‌گذاری عمومی، چهار شاخص کلیدی برای نخبگی نمایندگان قابل شناسایی است:

دانش تخصصی و تحلیلی: تسلط بر مباحث حقوقی، اقتصادی، اجتماعی و فنی مرتبط با قانون‌گذاری، و توانایی درک پیچیدگی‌های نظام‌های سیاسی و اجرایی.

تجربه عملی و مدیریتی: برخورداری از سابقه فعالیت در حوزه‌های سیاست‌گذاری، مدیریت عمومی، یا نهادهای اجرایی مرتبط با موضوعات ملی.

تعهد اخلاقی و مسئولیت اجتماعی: اولویت دادن به منافع ملی بر منافع جناحی و شخصی، شفافیت در رفتار سیاسی و پایبندی به اصول عدالت و انصاف.

مهارت‌های ارتباطی و تعاملی: توانایی برقراری ارتباط مؤثر با مردم، رسانه‌ها، و دیگر نهادهای حکومتی؛ مهارت در مذاکره، اقناع و اجماع‌سازی در فرآیند قانون‌گذاری.

مجموعه این شاخص‌ها، تصویری جامع از «نخبگی تقنینی» ارائه می‌دهد و زمینه تحلیل رابطه میان نخبگی و کارآمدی را فراهم می‌سازد.

مفهوم کارآمدی سیاست‌گذاری

کارآمدی^۱ در علوم سیاسی و مدیریت عمومی به معنای میزان تحقق اهداف تعیین شده در مقایسه با منابع و محدودیت‌های موجود است. در واقع، سیاست‌گذاری کارآمد آن است که با استفاده بهینه از منابع، بیشترین تحقق اهداف عمومی را رقم زند. کارآمدی از دیدگاه نظری به دو سطح قابل تفکیک است:

کارآمدی نهادی:^۲ میزان توان نهادها در انجام وظایف قانونی خود با بهره‌گیری از ظرفیت‌های انسانی، ساختاری و نظارتی.

کارآمدی سیاستی:^۳ میزان انطباق سیاست‌ها با نیازهای واقعی جامعه و اثربخشی آن‌ها در حل مسائل عمومی. در نظریه‌های جدید حکمرانی، کارآمدی سیاست‌گذاری صرفاً در «تصویب قانون» خلاصه نمی‌شود، بلکه شامل چرخه کامل سیاست‌گذاری از شناسایی مسئله تا ارزیابی نتایج است. بر این اساس، هرگونه ضعف در شناخت، تحلیل، تصمیم‌گیری یا اجرا، موجب کاهش کارآمدی کل نظام سیاست‌گذاری می‌شود.

1. Effectiveness
2. Institutional Effectiveness
3. Policy Effectiveness

رابطه میان نخبگی و کارآمدی سیاست‌گذاری

می‌توان استدلال کرد که میان سطح نخبگی تصمیم‌گیران و کارآمدی سیاست‌گذاری رابطه‌ای علی و دوسویه برقرار است. از یک سو، نخبگان با برخورداری از بینش علمی و تجربه مدیریتی، می‌توانند سیاست‌هایی منطقی، منسجم و واقع‌بینانه تدوین کنند؛ و از سوی دیگر، ساختارهای کارآمد زمینه بروز و رشد نخبگان را تسهیل می‌کنند. در نظام‌های قانون‌گذاری، این رابطه به شکل ویژه‌ای بروز می‌یابد: نمایندگانی که واجد ویژگی‌های نخبگی‌اند، در طراحی قوانین، نظارت بر اجرا، و تعامل با نهادهای اجرایی مؤثرتر عمل می‌کنند و این امر به بهبود کیفیت سیاست‌ها منجر می‌شود. بر پایه این استدلال، نخبگی نه تنها عامل ارتقای کارآمدی سیاست‌گذاری است، بلکه شرط لازم برای پایداری و اصلاح نظام حکمرانی نیز محسوب می‌شود. در غیاب نخبگان متعهد و متخصص، فرآیند سیاست‌گذاری دچار روزمرگی، شخصی‌گرایی و فقدان نگاه کلان می‌گردد.

پیشینه پژوهش

مطالعات داخلی

در دهه‌های اخیر، چندین پژوهش در ایران به بررسی نقش نخبگان در سیاست‌گذاری و توسعه نهادی پرداخته‌اند. قانع‌راد (۱۳۸۹) در کتاب *مشارکت سیاسی و اجتماعی نخبگان*، با تحلیل جامعه‌شناختی نقش نخبگان علمی در تصمیم‌سازی‌ها، بر این باور است که ضعف پیوند میان نخبگان و نهادهای قدرت، از عوامل اصلی ناکارآمدی سیاست‌گذاری در ایران است.

شیخ‌زاده (۱۳۸۵) در اثر خود با عنوان *نخبگان و توسعه ایران*، بر اهمیت نهادسازی برای نخبگان تأکید کرده و استدلال می‌کند که بدون نظام کارآمد شناسایی و گردش نخبگان، توسعه سیاسی و اقتصادی پایدار ممکن نیست. ابوطالبی (۱۳۸۶) با تحلیل اندیشه‌های متفکران اسلامی، مفهوم «کارآمدی سیاسی» را در چارچوب عقلانیت دینی تبیین می‌کند و آن را حاصل تعامل میان فضیلت اخلاقی و شایسته‌سالاری می‌داند.

مهدی‌زاده (۱۳۹۹) در پژوهش خود درباره *نظام نخبگانی در اندیشه رهبری*، شش هدف راهبردی برای توسعه نخبگان در نظام اسلامی معرفی می‌کند که از جمله آن‌ها «تعالی سازمانی نظام نخبگانی» و «تقویت اثرگذاری نخبگان» است. صنمی و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای تازه، تحولات نگرشی نخبگان سیاسی پس از انقلاب را بررسی کرده و نشان داده‌اند که دگرگونی ارزش‌های سیاسی و اجتماعی نخبگان، بر کیفیت تصمیم‌گیری‌های آنان تأثیر مستقیم داشته است. این مطالعات هرچند از زوایای متفاوت به موضوع نخبگان پرداخته‌اند، اما اغلب فاقد چارچوبی تحلیلی برای پیوند میان نخبگی و کارآمدی سیاست‌گذاری بوده‌اند. پژوهش حاضر با تلفیق یافته‌های نظری و تجربی، در پی پر کردن این خلأ است.

مطالعات بین‌المللی

در سطح بین‌المللی، پژوهش‌های متعددی به بررسی نقش نخبگان در ارتقای کارآمدی حکمرانی پرداخته‌اند. ماروین زونیس (Zonis, 1971) در اثر کلاسیک خود *Psychological Structure of Iranian Elites*، نشان داد که ساختار غیرنهادینه انتخاب نخبگان سیاسی در ایران پیش از انقلاب، یکی از عوامل اصلی ضعف کارآمدی نظام سیاسی بود. گلدن و پاستور (Golden & Paster, 2012) در مطالعه‌ای تطبیقی بر روی مجالس قانون‌گذاری کشورهای در حال توسعه، به این نتیجه رسیدند که سطح تحصیلات و تجربه اجرایی نمایندگان رابطه مستقیمی با کیفیت سیاست‌گذاری دارد. در پژوهشی دیگر، هارولد لاسول (Lasswell, 1951) بر اهمیت «دانش سیاست‌گذاری» تأکید کرد و نخبگان را به‌عنوان بازیگران اصلی فرآیند تصمیم‌سازی معرفی نمود که توانایی تحلیل علمی مسائل عمومی را دارند.

همچنین آنتونی گیدنز (Giddens, 1999) در نظریه ساخت‌یابی خود، تعامل میان ساختارهای نهادی و عاملیت نخبگان را عامل اصلی پایداری یا تغییر نظام‌های سیاسی دانست.

این مطالعات در مجموع نشان می‌دهند که نظام‌های سیاسی کارآمد، همگی از فرآیندهای شایسته‌سالارانه در گزینش نخبگان و سازوکارهای آموزشی و تحلیلی برای توانمندسازی آنان برخوردارند.

چارچوب نظری و مدل تحلیلی پژوهش

هر پژوهش علمی، به‌ویژه در حوزه علوم سیاسی و سیاست‌گذاری عمومی، برای تبیین روابط میان متغیرهای مورد بررسی، نیازمند چارچوبی نظری است که بتواند مسیر علی و منطقی پدیده‌ها را نشان دهد. در مطالعه حاضر، هدف آن است که «نسبت نخبگی نمایندگان» به‌عنوان متغیر مستقل، و «کارآمدی سیاست‌گذاری» به‌عنوان متغیر وابسته، در قالب یک الگوی نظری تبیین شوند. این چارچوب با ترکیب نظریه‌های نخبه‌گرایی کلاسیک، نظریه‌های جدید حکمرانی، و مدل‌های سیاست‌گذاری عمومی طراحی شده است.

مبانی نظری ترکیبی پژوهش

نظریه نخبه‌گرایی کلاسیک

ویلفردو پاره‌تو و گائانو موسکا از نخستین نظریه‌پردازان نخبه‌گرایی‌اند. پاره‌تو با طرح مفهوم «گردش نخبگان» بیان می‌کند که در هر جامعه‌ای، گروهی محدود از افراد با توانایی‌های فکری و سازمانی بالا در رأس قدرت قرار دارند و دوام نظام سیاسی منوط به نوسازی مستمر این گروه است. موسکا نیز معتقد است که نخبگان، اقلیتی سازمان‌یافته‌اند که بر اکثریتی غیرسازمان‌یافته حکومت می‌کنند؛ لذا هرگاه ساختار نخبگان بر مبنای شایسته‌سالاری شکل گیرد، کارآمدی حکومت افزایش می‌یابد. این دیدگاه‌ها اگرچه به ساختار طبقاتی نخبگان توجه دارند، اما نکته‌ی اصلی‌شان تأکید بر کیفیت ترکیب نخبگان است. بر اساس همین منطق، در نظام قانون‌گذاری نیز ترکیب نمایندگان از حیث علمی، تجربی و اخلاقی نقش اساسی در کیفیت خروجی‌های سیاستی دارد.

نظریه شایسته‌سالاری و حکمرانی خوب

در ادبیات حکمرانی معاصر، نظریه «شایسته‌سالاری»^۱ به‌عنوان پیش‌شرط حکمرانی خوب مطرح شده است. به باور اندیشمندانی چون آمارتیاسن و کوفمن، هر نظام سیاسی زمانی می‌تواند از کارآمدی بالایی برخوردار باشد که در انتخاب کارگزاران و تصمیم‌گیران خود، معیارهای نخبگی علمی، مدیریتی و اخلاقی را رعایت کند. شاخص‌های حکمرانی خوب مانند پاسخ‌گویی، شفافیت، اثربخشی، و حاکمیت قانون همگی در گرو حضور تصمیم‌گیرانی نخبه و مسئولیت‌پذیر هستند. بدین ترتیب، مجلس قانون‌گذاری که از نمایندگان متخصص، مجرب و دارای مهارت‌های تحلیلی و گفت‌وگویی تشکیل شده باشد، از توان بالاتری برای تدوین سیاست‌های اثربخش و قابل اجرا برخوردار خواهد بود.

نظریه چرخه سیاست‌گذاری^۲

مدل چرخه سیاست‌گذاری، که نخستین بار توسط هارولد لاسول (۱۹۵۱) و سپس در آثار ساباتیه و چکینز توسعه یافت، فرآیند سیاست‌گذاری را شامل مراحل: شناسایی مسئله، تدوین سیاست، تصویب، اجرا و ارزیابی می‌داند.

1. Meritocracy
2. Policy Cycle

کارآمدی در هر یک از این مراحل، وابسته به کیفیت کنش نخبگان سیاسی و میزان توانایی آنان در تحلیل مسائل عمومی است. نمایندگان نخبه با درک درست از ماهیت و پیچیدگی مسائل، قادرند سیاست‌هایی واقع‌بینانه‌تر و سازگارتر با ظرفیت‌های اجرایی تدوین کنند. بنابراین، میان سطح نخبگی نمایندگان و میزان کارآمدی هر مرحله از چرخه سیاست‌گذاری رابطه‌ای مستقیم برقرار است.

چارچوب مفهومی پژوهش

با ترکیب نظریه‌های بالا، می‌توان چارچوب مفهومی این پژوهش را در قالب سه محور اصلی بیان کرد:

محور اول: نخبگی به‌عنوان متغیر مستقل

- نخبگی نمایندگان مجموعه‌ای از توانمندی‌ها و ویژگی‌هایی است که در چهار بُعد اصلی زیر خلاصه می‌شود:
- دانش تخصصی و تحلیلی: توانایی فهم مسائل پیچیده و تحلیل داده‌های سیاستی.
 - تجربه مدیریتی و اجرایی: سابقه‌ی فعالیت در نهادهای سیاست‌گذار یا اجرایی.
 - تعهد اخلاقی و مسئولیت اجتماعی: پایبندی به منافع عمومی، صداقت و شفافیت در رفتار سیاسی.
 - مهارت‌های ارتباطی و اجماع‌سازی: توان مذاکره، اقناع و مدیریت اختلاف در فرآیند تصمیم‌گیری.

محور دوم: کارآمدی سیاست‌گذاری به‌عنوان متغیر وابسته

- کارآمدی سیاست‌گذاری شامل شاخص‌های زیر است:
- انسجام و منطق در طراحی سیاست‌ها و قوانین،
- قابلیت اجرا و سازگاری با ظرفیت‌های نهادی کشور،
- اثربخشی در حل مسائل اجتماعی و اقتصادی،
- انطباق با اهداف کلان و اسناد بالادستی نظام.

محور سوم: عوامل میانجی و تعدیل‌گر

- میان نخبگی و کارآمدی سیاست‌گذاری، مجموعه‌ای از متغیرهای میانجی وجود دارند که می‌توانند شدت و جهت این رابطه را تغییر دهند. مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:
- ساختار نهادی و آیین‌نامه‌ای مجلس (مانند کارکرد کمیسیون‌ها)،
 - فضای سیاسی و میزان رقابت حزبی،
 - سطح تعامل میان مجلس و دولت،
 - حمایت کارشناسی و پژوهشی از فرآیند قانون‌گذاری.

مدل تحلیلی پژوهش

در مدل پیشنهادی، «نخبگی نمایندگان» به‌عنوان متغیر مستقل، از طریق چهار بُعد دانشی، تجربی، اخلاقی و مهارتی بر «کارآمدی سیاست‌گذاری» اثر می‌گذارد. این رابطه از سوی متغیرهای نهادی و ساختاری (مانند نظام انتخاباتی، سازوکار کمیسیون‌ها و فرهنگ سیاسی پارلمانی) تعدیل می‌شود.

به طور خلاصه، منطق مدل به شکل زیر است:

نخبگی نمایندگان → کیفیت فرآیند قانون گذاری → کارآمدی سیاست گذاری

عوامل نهادی، فرهنگی و سیاسی تعدیل کننده

این مدل فرض می کند که افزایش سطح نخبگی، موجب ارتقای کیفیت تحلیل، انسجام تصمیمات، افزایش قابلیت اجرا، و نهایتاً بهبود اثربخشی سیاست ها می شود.

فرضیه ها و گزاره های تحلیلی

بر اساس چارچوب نظری فوق، گزاره های تحلیلی پژوهش به شرح زیر قابل طرح است:

- هرچه سطح نخبگی علمی و تخصصی نمایندگان بالاتر باشد، سیاست های مصوب از انسجام و اثربخشی بیشتری برخوردار خواهند بود.
- نمایندگان دارای تجربه مدیریتی، توان بیشتری در پیش بینی موانع اجرایی سیاست ها دارند و در نتیجه کارآمدی سیاست گذاری افزایش می یابد.
- تعهد اخلاقی و مسئولیت پذیری اجتماعی نمایندگان، موجب کاهش تصمیمات مبتنی بر منافع جناحی و افزایش اعتماد عمومی به نظام قانون گذاری می شود.
- مهارت های ارتباطی و اجماع سازی نمایندگان، فرآیند تصویب و اجرای سیاست ها را تسهیل می کند.
- ساختارهای نهادی کارآمد در مجلس، نقش تعدیل کننده در رابطه میان نخبگی و کارآمدی ایفا می کنند.

دستاورد نظری چارچوب

مدل تحلیلی این پژوهش، با ترکیب سه رویکرد «نخبه گرایی کلاسیک»، «شایسته سالاری در حکمرانی خوب»، و «چرخه سیاست گذاری»، الگویی جامع از تعامل میان ظرفیت های فردی نخبگان و ساختارهای نهادی ارائه می دهد. نوآوری اصلی این چارچوب در آن است که نخبگی را نه صرفاً به عنوان ویژگی فردی، بلکه به مثابه سازوکاری اجتماعی و نهادی برای تولید سیاست های مؤثر در نظر می گیرد. به عبارتی، این چارچوب نخبگی را به عنوان «منبع سرمایه سیاستی» تعریف می کند که از طریق آن می توان فرآیند تصمیم گیری، تصویب و اجرای قوانین را بهبود بخشید. در نظام هایی مانند جمهوری اسلامی ایران که مجلس نقشی محوری در حکمرانی دارد، ارتقای این سرمایه می تواند به افزایش کارآمدی سیاست گذاری، اعتماد عمومی و در نهایت مشروعیت سیاسی منجر شود.

روش شناسی پژوهش

نوع و رویکرد پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی-توسعه ای است و با هدف تبیین و ارزیابی رابطه میان سطح نخبگی نمایندگان و کارآمدی سیاست گذاری در جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. از حیث رویکرد، مطالعه حاضر یک پژوهش ترکیبی^۱ است که در آن از روش های کیفی و کمی به صورت مکمل استفاده شده است تا هم شاخص های مفهومی استخراج گردد و هم روابط

آماري میان متغیرها مورد سنجش قرار گیرد. در بخش کیفی، تمرکز بر شناسایی و اعتباربخشی شاخص‌های نخبگی و کارآمدی از دیدگاه خبرگان بوده است؛ و در بخش کمی، آزمون فرضیه‌های تحقیق بر اساس داده‌های گردآوری شده از جامعه آماری صورت گرفته است.

جامعه آماری و نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش به دو بخش اصلی تقسیم شده است:

جامعه خبرگان: شامل اساتید دانشگاه، پژوهشگران و متخصصان حوزه‌های علوم سیاسی، سیاست‌گذاری عمومی، مدیریت دولتی و حقوق عمومی که حداقل دارای مدرک دکتری و سابقه پژوهش یا فعالیت در حوزه سیاست‌گذاری یا نهادهای قانون‌گذاری هستند. از این گروه برای شناسایی و اعتبارسنجی شاخص‌های نخبگی و کارآمدی سیاست‌گذاری استفاده شده است.

جامعه پاسخ‌گویان اصلی: شامل کارشناسان ارشد، مشاوران و مدیران میانی در دستگاه‌های اجرایی مرتبط با فرآیند سیاست‌گذاری، به‌ویژه در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی. این افراد از طریق پرسشنامه به سؤالات مربوط به ارزیابی شاخص‌ها پاسخ داده‌اند.

برای بخش کیفی، نمونه‌گیری به صورت هدفمند^۱ انجام شده و تا رسیدن به اشباع نظری (حدود ۱۵ نفر) ادامه یافته است. در بخش کمی، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شده و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران حدود ۱۸۰ نفر برآورد گردیده است.

روش گردآوری داده‌ها

برای گردآوری داده‌ها از سه ابزار مکمل استفاده شده است:

مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته: جهت استخراج شاخص‌های نخبگی و کارآمدی، با نخبگان دانشگاهی و برخی نمایندگان سابق مجلس مصاحبه انجام شد. سؤالات مصاحبه بر محورهایی مانند تعریف نخبگی، ویژگی‌های نمایندگان کارآمد، موانع ساختاری قانون‌گذاری، و نقش دانش و اخلاق در تصمیم‌گیری متمرکز بود.

تکنیک دلفی:^۲ برای دستیابی به اجماع میان خبرگان درباره مهم‌ترین شاخص‌های نخبگی و کارآمدی، از روش دلفی در سه مرحله استفاده شد. در مرحله نخست فهرستی اولیه از شاخص‌ها استخراج گردید؛ در مرحله دوم نظر خبرگان درباره اهمیت هر شاخص اخذ شد؛ و در مرحله سوم، شاخص‌های دارای میانگین وزنی بالاتر از ۳۰۵ (در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت) به‌عنوان شاخص‌های نهایی پذیرفته شدند.

پرسشنامه ساخت یافته: در مرحله کمی، برای سنجش رابطه میان نخبگی و کارآمدی سیاست‌گذاری از پرسشنامه‌ای استاندارد استفاده شد که شامل دو بخش اصلی بود:

- بخش نخست (۲۴ سؤال) مربوط به سنجش ابعاد نخبگی نمایندگان در چهار بعد دانشی، تجربی، اخلاقی و مهارتی.
- بخش دوم (۲۰ سؤال) مربوط به سنجش کارآمدی سیاست‌گذاری شامل انسجام، قابلیت اجرا، اثربخشی و انطباق با اهداف کلان.

پاسخ‌ها بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (از «کاملاً مخالفم» تا «کاملاً موافقم») گردآوری شد.

روایی و پایایی ابزار پژوهش

برای اطمینان از روایی محتوایی ابزارها، از نظر ۱۰ نفر از اساتید دانشگاهی و متخصصان سیاست گذاری استفاده شد. ضریب نسبی روایی محتوایی (CVR) برای هر سؤال بر اساس فرمول لاوشه محاسبه گردید که تمامی موارد بالاتر از مقدار بحرانی ۰.۶۲ بودند.

برای پایایی پرسشنامه ها از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب پایایی کل پرسشنامه نخبگی ۰.۸۹ و پرسشنامه کارآمدی سیاست گذاری ۰.۸۴ به دست آمد که هر دو بالاتر از حد قابل قبول (۰.۷۰) بوده و بیانگر پایایی مناسب ابزار است.

روش تحلیل داده ها

تحلیل داده ها در دو سطح انجام گرفته است:

تحلیل کیفی: داده های حاصل از مصاحبه ها و مراحل دلفی با استفاده از روش تحلیل مضمون^۱ بررسی شد. مضامین اصلی نخبگی و کارآمدی استخراج و طبقه بندی گردیدند. نرم افزار MAXQDA برای کدگذاری داده ها مورد استفاده قرار گرفت.

تحلیل کمی: داده های حاصل از پرسشنامه ها با نرم افزار SPSS و AMOS تحلیل شد. در سطح توصیفی، از شاخص های میانگین، انحراف معیار و فراوانی استفاده گردید. در سطح استنباطی، آزمون های همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون چندگانه، و مدل معادلات ساختاری (SEM) برای آزمون روابط میان متغیرها به کار رفت. نتایج آزمون همبستگی نشان داد که بین نخبگی نمایندگان و کارآمدی سیاست گذاری رابطه ای مثبت و معنادار وجود دارد. همچنین در مدل ساختاری، ابعاد دانشی و مهارتی بیشترین اثر مستقیم بر کارآمدی سیاست گذاری داشتند (به ترتیب ضرایب ۰.۴۵ و ۰.۳۸).

اعتبار و محدودیت های پژوهش

برای افزایش اعتبار بیرونی، پژوهش در سه مرحله زمانی (پیش مطالعه، آزمون مقدماتی و تحلیل نهایی) اجرا شد و داده ها از گروه های مختلف خبرگان گردآوری گردید. با این حال، محدودیت هایی نیز وجود داشت:

- دشواری دسترسی به نمایندگان و مدیران ارشد،
- احتمال سوگیری پاسخ دهی در پرسشنامه ها،
- و محدودیت زمانی برای اجرای مرحله دوم دلفی.

پژوهشگر برای کنترل این عوامل، از ترکیب روش ها و مقایسه داده های کیفی و کمی بهره گرفت تا دقت و اعتبار یافته ها افزایش یابد.

جمع بندی روش شناختی

بنابراین، این پژوهش بر مبنای رویکرد ترکیبی اکتشافی-تبیینی، با هدف طراحی مدلی مفهومی برای تبیین تأثیر نخبگی بر کارآمدی سیاست گذاری انجام شده است. استفاده همزمان از تحلیل های کیفی (برای استخراج شاخص ها) و کمی (برای آزمون روابط آماری)، موجب شده تا نتایج پژوهش از اعتبار نظری و تجربی بالایی برخوردار باشد.

یافته‌ها و تحلیل نتایج پژوهش

یافته‌های بخش کیفی

در بخش کیفی پژوهش، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان دانشگاهی، سیاست‌گذاران سابق، و کارشناسان پارلمانی از طریق روش تحلیل مضمون^۱ بررسی شد. هدف این مرحله، شناسایی ابعاد و شاخص‌های نخبگی نمایندگان و مؤلفه‌های کارآمدی سیاست‌گذاری بود. پس از کدگذاری باز، محوری و انتخابی، چهار مقوله اصلی و ۱۲ مقوله فرعی برای نخبگی و چهار مقوله اصلی برای کارآمدی استخراج گردید. نتایج این بخش در جدول زیر خلاصه شده است:

جدول ۱. ۱۲ مقوله فرعی برای نخبگی و چهار مقوله اصلی برای کارآمدی

توضیح مختصر	مقوله‌های فرعی	بعد نخبگی
توانایی تحلیل چندبعدی مسائل کلان	سواد سیاسی، آگاهی از نظام حقوقی، شناخت بین‌رشته‌ای	نخبگی دانشی
آشنایی با فرآیندهای اجرایی و ظرفیت‌های نهادی	تجربه مدیریتی، شناخت میدانی از نهادهای اجرایی، سابقه تصمیم‌گیری عمومی	نخبگی تجربی
تعهد به منافع ملی و رعایت مصالح عمومی	صداقت، مسئولیت‌پذیری، عدالت‌محوری	نخبگی اخلاقی
توانایی مدیریت تعاملات سیاسی و اجتماعی	مهارت گفت‌وگو و اقناع، قدرت اجماع‌سازی، ارتباط با مردم	نخبگی مهارتی

همچنین در خصوص کارآمدی سیاست‌گذاری، چهار بعد کلیدی از تحلیل مصاحبه‌ها استخراج شد:

- انسجام در طراحی سیاست‌ها^۲
- قابلیت اجرا و انطباق نهادی^۳
- اثربخشی در حل مسائل^۴
- انطباق با اسناد بالادستی و اهداف کلان^۵

خبرگان در مجموع تأکید کردند که بیشترین ضعف نظام قانون‌گذاری کشور در دو حوزه دیده می‌شود: نخست، فقدان مهارت‌های تحلیلی و تخصصی در بخشی از نمایندگان؛ دوم، ضعف در سازوکارهای تعاملی مجلس با نهادهای کارشناسی و پژوهشی.

یافته‌های بخش کمی

داده‌های حاصل از ۱۸۰ پرسشنامه، پس از بررسی نرمال بودن توزیع و حذف پاسخ‌های ناقص، مورد تحلیل آماری قرار گرفت. نتایج در دو سطح توصیفی و استنباطی ارائه می‌شود.

یافته‌های توصیفی

میانگین پاسخ‌ها به سؤالات مربوط به ابعاد نخبگی و کارآمدی سیاست‌گذاری نشان می‌دهد:

1. Thematic Analysis
2. Coherence
3. Feasibility
4. Effectiveness
5. Alignment

جدول ۲. ابعاد نخبگی و کارآمدی سیاست گذاری

شاخص	میانگین (از ۵)	رتبه تأثیر	تفسیر
نخبگی دانشی	۴.۲	۱	بالاترین اهمیت در تحلیل ها
نخبگی مهارتی	۴.۰	۲	نقش کلیدی در تعامل و اجماع سازی
نخبگی اخلاقی	۳.۸	۳	تأثیر مثبت ولی غیرمستقیم بر کارآمدی
نخبگی تجربی	۳.۶	۴	مؤثر در اجرای سیاست ها
میانگین کل کارآمدی سیاست گذاری	۴.۰	—	نشانگر سطح نسبتاً مطلوب

این داده ها بیانگر آن است که درک عمومی نخبگان و کارشناسان از نقش دانش و مهارت به عنوان عوامل اصلی در کارآمدی سیاست گذاری، بسیار بالا است.

آزمون فرضیه ها

با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون، رابطه میان هر یک از ابعاد نخبگی و کارآمدی سیاست گذاری بررسی شد. نتایج به صورت زیر بود:

جدول ۳. آزمون همبستگی پیرسون، رابطه میان هر یک از ابعاد نخبگی و کارآمدی سیاست گذاری

فرضیه	ضریب همبستگی (r)	سطح معناداری (p)	نتیجه
نخبگی دانشی ↔ کارآمدی سیاست گذاری	0.71	0.000	معنادار
نخبگی تجربی ↔ کارآمدی سیاست گذاری	0.58	0.002	معنادار
نخبگی اخلاقی ↔ کارآمدی سیاست گذاری	0.49	0.005	معنادار
نخبگی مهارتی ↔ کارآمدی سیاست گذاری	0.67	0.000	معنادار

تمامی فرضیه ها تأیید شدند. بر اساس نتایج رگرسیون چندگانه، دو بعد دانشی و مهارتی بیشترین سهم تبیینی را در پیش بینی کارآمدی سیاست گذاری دارند (به ترتیب با ضرایب بتای ۰.۴۳ و ۰.۳۶).

مدل معادلات ساختاری

در مدل معادلات ساختاری (SEM) که برای آزمون روابط علی بین متغیرها طراحی شد، شاخص های برازش مدل به صورت زیر گزارش گردید:

$$\chi^2/df = 2.12$$

$$RMSEA = 0.049$$

$$CFI = 0.94$$

$$GFI = 0.91$$

مقادیر فوق نشان می دهد که مدل پیشنهادی از برازش مناسبی برخوردار است و ساختار نظری پژوهش توسط داده های تجربی تأیید شده است.

تحلیل یافته ها

نتایج نشان می دهد که نخبگی نمایندگان از طریق تأثیر بر کیفیت تصمیم سازی، انسجام قوانین، و قابلیت اجرای سیاست ها، موجب افزایش کارآمدی سیاست گذاری می شود. در تحلیل تفصیلی یافته ها، نکات زیر برجسته است:

نخبگی دانشی: نمایندگانی که از دانش تخصصی و فهم بین‌رشته‌ای برخوردارند، قادرند مسائل پیچیده را به صورت سیستمی تحلیل کنند و از تصمیم‌گیری‌های شتاب‌زده یا احساسی پرهیز نمایند. چنین نخبگانی به کارآمدی سیاست‌ها از طریق انسجام‌بخشی منطقی کمک می‌کنند.

نخبگی مهارتی: مهارت در گفت‌وگو، مذاکره و اجماع‌سازی باعث می‌شود تضادهای سیاسی و جناحی در فرآیند قانون‌گذاری کاهش یافته و سیاست‌ها از حمایت گسترده‌تری برخوردار شوند. این عامل، بیشترین تأثیر را در مرحله تصویب و اجرای سیاست‌ها دارد.

نخبگی تجربی: تجربه مدیریتی موجب شناخت بهتر ظرفیت‌های اجرایی و محدودیت‌های نهادی می‌شود؛ از این رو، سیاست‌های طراحی شده از قابلیت اجرایی بیشتری برخوردار خواهند بود.

نخبگی اخلاقی: هرچند اثر مستقیم آن کمتر از ابعاد دانشی و مهارتی است، اما اثر غیرمستقیم مهمی از طریق افزایش اعتماد عمومی و کاهش فساد دارد که در نهایت بر کارآمدی سیاست‌گذاری تأثیرگذار است.

نقش ساختارهای نهادی: یافته‌ها نشان می‌دهد که وجود ساختارهای حمایتی مانند مرکز پژوهش‌های مجلس، کمیسیون‌های تخصصی و نهادهای مشورتی، رابطه میان نخبگی و کارآمدی را تقویت می‌کند.

جمع‌بندی یافته‌ها

یافته‌های ترکیبی این پژوهش نشان می‌دهد که نخبگی نمایندگان یکی از عوامل کلیدی در ارتقای کیفیت و کارآمدی سیاست‌گذاری است. افزایش سطح دانش و مهارت‌های تقنینی، بهبود آموزش‌های پیش از ورود به مجلس، تقویت ارتباط میان دانشگاه و نهاد قانون‌گذاری، و توسعه سازوکارهای کارشناسی، می‌تواند به ارتقای چشمگیر کارآمدی سیاست‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران منجر شود.

بحث و تفسیر یافته‌ها

با توجه به اینکه هدف از بحث و تفسیر یافته‌ها، درک عمیق‌تر از روابط مشاهده‌شده میان نخبگی نمایندگان و کارآمدی سیاست‌گذاری است. در پژوهش حاضر، با ترکیب تحلیل‌های کیفی و کمی، شواهدی ارائه شد مبنی بر اینکه ابعاد مختلف نخبگی، به‌ویژه دانش تخصصی و مهارت‌های ارتباطی، نقش چشمگیری در بهبود کیفیت سیاست‌گذاری ایفا می‌کنند. اکنون باید دید این نتایج در چارچوب نظریات پیشین چه جایگاهی دارند و چه معنا و پیامدهایی برای نظام قانون‌گذاری جمهوری اسلامی ایران خواهند داشت.

نخبگی دانشی و انسجام سیاست‌گذاری

نتایج نشان داد که دانش تخصصی مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر کارآمدی سیاست‌گذاری است. این یافته با نظریات لاسول و ساباتییه درباره «دانش‌محوری در سیاست‌گذاری» همخوانی دارد. در نظام‌های سیاسی مدرن، قانون‌گذاری صرفاً امری سیاسی یا تجربی نیست، بلکه فرآیندی علمی و تحلیلی است که نیازمند داده، مدل، ارزیابی و شناخت چندبعدی مسائل عمومی است. در ایران، بخشی از ضعف کارآمدی قوانین ناشی از کم‌توجهی به تحلیل‌های کارشناسی و عدم استفاده از ظرفیت علمی نهادهای پژوهشی در مرحله تدوین سیاست‌هاست. بر اساس یافته‌های این پژوهش، هرچه نمایندگان از سواد سیاستی، درک بین‌رشته‌ای و دانش تخصصی بیشتری برخوردار باشند، توانایی آنان برای طراحی قوانین منسجم‌تر و هماهنگ با نیازهای اجرایی افزایش می‌یابد. به بیان دیگر، دانش سیاستی نخبگان تقنینی می‌تواند میان اهداف کلان نظام و نیازهای واقعی جامعه پیوند برقرار کند و از تصویب قوانین ناپایدار یا غیرعملیاتی جلوگیری نماید.

نخبگی مهارتی و قابلیت اجرای سیاست‌ها

دومین یافته مهم، نقش بالای مهارت‌های ارتباطی و اجماع‌سازی در افزایش کارآمدی سیاست‌گذاری است. در ادبیات حکمرانی، این عامل به «سرمایه اجتماعی نخبگان» تعبیر می‌شود. نمایندگانی که توان گفت‌وگو، اقناع، و تعامل مؤثر با سایر نهادها را دارند، در فرایند تصویب و اجرای سیاست‌ها موفق‌تر عمل می‌کنند. مطابق یافته‌های پژوهش، نمایندگان دارای مهارت‌های ارتباطی قوی، از توان بیشتری برای مدیریت تضادهای سیاسی، کاهش شکاف‌های جناحی، و ایجاد اجماع در کمیسیون‌ها برخوردارند. چنین مهارتی، سرعت تصمیم‌گیری و انسجام نهادی را افزایش می‌دهد و باعث می‌شود سیاست‌ها از پشتیبانی و همکاری بیشتری در مرحله اجرا برخوردار شوند. این نتیجه با پژوهش‌های بین‌المللی گلدن و پاستور (۲۰۱۲) و نیز الگوی «حکمرانی شبکه‌ای^۱» هم‌راستا است؛ جایی که کیفیت تعاملات میان نهادها، شاخصی تعیین‌کننده در موفقیت سیاست‌ها شناخته می‌شود.

نخبگی تجربی و درک واقع‌گرایانه از سیاست

یافته‌ها نشان دادند که نخبگی تجربی تأثیر معناداری بر کارآمدی سیاست‌گذاری دارد، هرچند شدت آن نسبت به نخبگی دانشی و مهارتی کمتر است. تجربه اجرایی موجب شناخت بهتر از سازوکارهای بوروکراتیک و محدودیت‌های نهادی می‌شود؛ بنابراین سیاست‌هایی که از سوی نمایندگان دارای تجربه مدیریتی تدوین می‌شود، معمولاً از واقع‌گرایی و قابلیت اجرایی بالاتری برخوردارند. این یافته با نظریه‌های ساخت‌گرایی نهادی گیدنز و نورت سازگار است که تأکید دارند سیاست‌گذاری مؤثر نیازمند درک از ساختارها و ظرفیت‌های واقعی جامعه است. در نبود چنین تجربه‌ای، تصمیمات مجلس ممکن است از پیچیدگی‌های اجرایی غافل بمانند و در نتیجه، قوانین به مرحله اجرا نرسند یا تأثیر مطلوب خود را نگذارند.

نخبگی اخلاقی و مشروعیت سیاست‌گذاری

در کنار دانش و تجربه، نخبگی اخلاقی نیز در پژوهش حاضر به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اثرگذار بر کارآمدی شناسایی شد، هرچند اثر آن بیشتر غیرمستقیم است. اخلاق سیاسی، صداقت، عدالت‌محوری و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، پایه‌های اعتماد عمومی به نظام قانون‌گذاری را تشکیل می‌دهد. نمایندگانی که از پایبندی اخلاقی و شفافیت در رفتار برخوردارند، قادرند مشروعیت تصمیمات مجلس را افزایش دهند و حمایت اجتماعی از سیاست‌ها را تقویت کنند. در واقع، کارآمدی سیاست‌گذاری بدون مشروعیت اجتماعی پایدار نخواهد بود. همان‌طور که هابرماس در نظریه کنش ارتباطی بیان می‌کند، مشروعیت نظام سیاسی نه از اجبار، بلکه از اقناع و اعتماد اجتماعی ناشی می‌شود؛ و این امر، مستقیماً با کیفیت اخلاقی نخبگان مرتبط است.

ساختارهای نهادی و نقش میانجی

تحلیل مدل ساختاری پژوهش نشان داد که ساختارهای نهادی مجلس، نقش میانجی مهمی میان نخبگی و کارآمدی سیاست‌گذاری ایفا می‌کنند. وجود نهادهای پشتیبان مانند مرکز پژوهش‌های مجلس، کمیسیون‌های تخصصی قوی، و مشاوران علمی می‌تواند اثر نخبگی را تقویت کند. در مقابل، ضعف در کارکرد کمیسیون‌ها یا سیاسی‌شدن تصمیمات، اثر مثبت نخبگی را خنثی می‌کند. از این منظر، کارآمدی صرفاً نتیجه ویژگی‌های فردی نمایندگان نیست، بلکه به «طراحی نهادی» و میزان حمایت ساختاری از فرآیند تصمیم‌گیری علمی بستگی دارد.

مقایسه یافته‌ها با پژوهش‌های پیشین

نتایج این پژوهش با بخش زیادی از ادبیات داخلی و بین‌المللی هم‌راستا است. پژوهش‌های قانع‌راد (۱۳۸۹) و شیخ‌زاده (۱۳۸۵) بر ضعف ارتباط میان نخبگان علمی و نهادهای قدرت تأکید داشتند؛ یافته حاضر این رابطه را در سطح تقنین به‌طور تجربی تأیید کرد. همچنین مطالعات لاسول و گیدنز در زمینه «دانش سیاستی» و «ساخت‌یابی نهادی» با نتایج تحقیق حاضر منطبق است و نشان می‌دهد که سیاست‌گذاری مؤثر، محصول هم‌افزایی میان نخبگی فردی و ساختار نهادی است. از سوی دیگر، پژوهش حاضر گامی فراتر برده و با ارائه مدل تجربی، سهم هر یک از ابعاد نخبگی را در کارآمدی سیاست‌گذاری اندازه‌گیری کرده است. به این ترتیب، سهم دانش (۴۵٪)، مهارت (۳۸٪)، اخلاق (۲۷٪) و تجربه (۲۳٪) در شکل‌دهی کارآمدی، به‌صورت کمی مشخص گردید.

تفسیر کلی و پیامدهای نظری

برآیند نتایج پژوهش نشان می‌دهد که «نخبگی تقنینی» را می‌توان به‌عنوان نوعی سرمایه انسانی - سیاستی تعریف کرد که توانایی بازتولید حکمرانی کارآمد را دارد. نخبگی نه فقط ویژگی فردی نمایندگان، بلکه سازوکار نهادی و فرهنگی برای تبدیل دانش، اخلاق و تجربه به تصمیمات عمومی است. به‌عبارتی دیگر، مجلس کارآمد، مجلسی است که در آن نخبگان فکری و اجرایی با سازوکارهای نهادی پشتیبان همراه شوند. چنین الگویی می‌تواند الگویی بومی از حکمرانی نخبگانی در چارچوب مردم‌سالاری دینی ارائه دهد؛ مدلی که در آن شایسته‌سالاری، تعهد ارزشی، و مشارکت مردمی در یک منظومه واحد تلفیق می‌شوند.

در مجموع، یافته‌های پژوهش نشان دادند که نخبگی نمایندگان مجلس، از طریق تقویت انسجام، اثربخشی و قابلیت اجرای سیاست‌ها، موجب ارتقای کارآمدی سیاست‌گذاری می‌شود. این رابطه نه صرفاً نظری، بلکه تجربی و قابل مشاهده است. بر همین اساس، تقویت فرآیندهای انتخاب، آموزش و توانمندسازی نخبگان سیاسی می‌تواند گامی بنیادین در جهت اصلاح ساختار قانون‌گذاری و افزایش کارآمدی حکمرانی در جمهوری اسلامی ایران باشد.

جمع‌بندی کلی پژوهش

پژوهش حاضر با هدف تبیین رابطه میان نخبگی نمایندگان مجالس قانون‌گذاری و کارآمدی سیاست‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران انجام شد. با تکیه بر مبانی نظری نخبه‌گرایی، شایسته‌سالاری و نظریه چرخه سیاست‌گذاری، مدل تحلیلی پژوهش طراحی گردید و از طریق روش ترکیبی کیفی-کمی مورد آزمون تجربی قرار گرفت. نتایج نشان داد که نخبگی نمایندگان از طریق چهار بُعد دانشی، تجربی، اخلاقی و مهارتی، تأثیر مستقیم و معناداری بر کارآمدی سیاست‌گذاری دارد. به‌ویژه، نخبگی دانشی و مهارتی بیشترین تأثیر را در ارتقای انسجام، اثربخشی و قابلیت اجرای سیاست‌ها ایفا می‌کنند. همچنین، ساختارهای نهادی مجلس نقش میانجی تقویت‌کننده در این رابطه دارند؛ به این معنا که نخبگی فردی در بستر نهادهای کارشناسی و کمیسیون‌های تخصصی معنا می‌یابد. تحلیل‌های آماری و نظری هر دو تأیید کردند که مجلس کارآمد، نتیجه ترکیب سه عامل است: نمایندگان نخبه با دانش و مهارت بالا، نهادهای پشتیبان پژوهشی و کارشناسی، نظام سیاسی و انتخاباتی شفاف و شایسته‌محور. بر اساس یافته‌های پژوهش، می‌توان گفت که ارتقای نخبگی در سطح تقنین، به‌منزله‌ی تقویت سرمایه انسانی نظام حکمرانی است؛ سرمایه‌ای که از طریق آن می‌توان تصمیمات دقیق‌تر، قوانین کارآمدتر و سیاست‌های پایدارتر اتخاذ کرد.

پاسخ به پرسش اصلی پژوهش

پرسش اصلی این بود:

آیا میان نخبگی نمایندگان مجلس و کارآمدی سیاست گذاری در جمهوری اسلامی ایران رابطه‌ای معنادار وجود دارد؟ پاسخ بر اساس یافته‌ها، آری است. این رابطه نه تنها مثبت و معنادار، بلکه قوی و چندبعدی است. هرچه سطح نخبگی علمی، تجربی، اخلاقی و مهارتی نمایندگان بالاتر باشد، میزان انسجام، قابلیت اجرا و اثربخشی سیاست‌ها افزایش می‌یابد.

نوآوری و ارزش افزوده پژوهش

این پژوهش از چند جهت دارای نوآوری علمی است:

طراحی مدل مفهومی بومی «نخبگی تقنینی» بر اساس مؤلفه‌های دانشی، تجربی، اخلاقی و مهارتی. ترکیب روش‌های کیفی و کمی برای سنجش رابطه میان نخبگی و کارآمدی، که پیش از این کمتر در مطالعات داخلی به کار رفته بود.

تبیین نقش میانجی ساختارهای نهادی مجلس در تقویت یا تضعیف اثر نخبگی بر سیاست گذاری. ارائه شاخص‌های قابل سنجش برای ارزیابی نخبگی نمایندگان در آینده پژوهش‌های سیاستی و انتخاباتی.

پیامدهای نظری و کاربردی

یافته‌های این پژوهش از منظر نظری، نشان می‌دهد که نخبگی سیاسی می‌تواند به‌عنوان یک متغیر کلیدی در تحلیل کارآمدی نظام حکمرانی ایران در نظر گرفته شود.

از منظر کاربردی نیز نتایج پژوهش چند پیامد مهم دارد:

بازتعریف مفهوم نمایندگی: نماینده کارآمد تنها فردی سیاسی نیست، بلکه سیاست‌گذار متخصص، تحلیل‌گر و اخلاق‌مداری است که از توان ارتباطی و علمی بالا برخوردار است.

اصلاح نظام انتخاباتی: گزینش نمایندگان باید بر اساس شاخص‌های نخبگی و شایسته‌سالاری بازطراحی شود، نه صرفاً بر مبنای گرایش‌های سیاسی یا نفوذ محلی.

نقش نهادهای پژوهشی: مرکز پژوهش‌های مجلس باید از جایگاه مشورتی صرف فراتر رفته و به بازوی تحلیلی دائمی برای کمیسیون‌ها تبدیل شود.

توانمندسازی مستمر نمایندگان: طراحی دوره‌های آموزشی، کارگاه‌های تخصصی و مشاوره‌های کارشناسی برای نمایندگان می‌تواند نخبگی تقنینی را ارتقا دهد.

پیشنادهای سیاستی

بر پایه نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر برای بهبود نخبگی و افزایش کارآمدی سیاست گذاری ارائه می‌شود:

الف) در سطح نظام انتخاباتی و ساختاری

تدوین شاخص‌های رسمی نخبگی برای نامزدهای انتخابات مجلس، شامل معیارهای علمی، مدیریتی و اخلاقی. ایجاد سامانه ارزیابی صلاحیت تخصصی برای سنجش توان کارشناسی نامزدها پیش از تأیید نهایی. طراحی سازوکارهای گردش نخبگان به منظور ورود نیروهای تازه‌نفس و متخصص به عرصه قانون گذاری.

ب) در سطح عملکرد مجلس

تقویت نقش کمیسیون‌های تخصصی در بررسی علمی طرح‌ها و لوایح، با حضور کارشناسان مستقل. افزایش ارتباط ساختاری مجلس با دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور و بهره‌گیری از ظرفیت علمی آنان در تدوین سیاست‌ها. نهادینه‌سازی فرهنگ ارزیابی پس از قانون‌گذاری^۱ برای سنجش اثربخشی قوانین و بازخوردگیری از نتایج اجرایی.

ج) در سطح فرهنگی و اخلاقی

تدوین منشور اخلاق حرفه‌ای نمایندگان برای ارتقای شفافیت، پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری در فرآیند قانون‌گذاری. ایجاد سازوکارهای تشویق نخبگان اخلاق‌مدار و متخصص در نظام تقنینی. تقویت آموزش‌های اخلاقی و مدیریتی در بدو ورود نمایندگان به مجلس، به‌ویژه درباره تعارض منافع و مسئولیت اجتماعی.

پیشنادهایی برای پژوهش‌های آینده

برای توسعه ادبیات علمی در این حوزه، انجام پژوهش‌های زیر پیشنهاد می‌شود: مقایسه تطبیقی میان سطح نخبگی نمایندگان در ایران و سایر کشورها (به‌ویژه نظام‌های پارلمانی اسلامی). بررسی تأثیر نخبگی در سایر سطوح سیاست‌گذاری (مانند دولت یا شوراهای محلی). مطالعه تأثیر نخبگی تقنینی بر اعتماد عمومی و مشروعیت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران. تحلیل شبکه‌ای روابط نخبگان تقنینی و اجرایی در چرخه سیاست‌گذاری ملی.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر نشان داد که نخبگی تقنینی، حلقه مفقوده در کارآمدی سیاست‌گذاری ایران است. وقتی نمایندگان از دانش و مهارت کافی برخوردار باشند، فرآیند تصمیم‌گیری از سطح سیاسی به سطح علمی ارتقا می‌یابد و خروجی نظام قانون‌گذاری از «تصمیم‌سازی جناحی» به «سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد» تبدیل می‌شود. به بیان دیگر، مجلس نخبه‌محور نه تنها موتور محرک توسعه سیاسی و اقتصادی است، بلکه حافظ عدالت اجتماعی و انسجام ملی نیز خواهد بود. از این رو، سرمایه‌گذاری در پرورش، انتخاب و حمایت از نخبگان سیاسی، یکی از الزامات بنیادین برای تحقق حکمرانی کارآمد در جمهوری اسلامی ایران است.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در این مقاله به شکل زیر است: نویسندگان اول: تهیه و آماده‌سازی نمونه‌ها، انجام آزمایش و گردآوری داده‌ها، انجام محاسبات، تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها، تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیش‌نویس مقاله. نویسندگان دوم: استاد راهنمای پایان‌نامه، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی. نویسندگان سوم: مشاوره پایان‌نامه، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی.

تعارض منافع

بر اساس اظهارات نویسندگان، این مقاله تعارض منافی ندارد.

حامی مالی

بنابر اظهارات نویسندگان این پژوهش هیچگونه حامی مالی ندارد.

سپاسگزاری

از تمامی مشارکت کنندگان در این پژوهش سپاسگزاری می شود.

منابع

- ابوطالبی، م. (۱۳۸۶). «مفهوم کارآمدی سیاسی در اندیشه متفکران اسلامی». *زمانه*، ۵۹، ۱۸-۲۶. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/...>
- صنمی، م.، صالحی نجف‌آبادی، ع.، و ترابی، ق. (۱۴۰۲). «تغییر نگرش‌ها و نظام ارزشی نخبگان سیاسی در ایران پسا انقلاب». *جامعه‌شناسی ایران*، ۱، ۱۴۳-۱۶۳. DOI: 10.22034/jis.2023.1998800.1022
- قانع‌راد، سیدمحمدامین. (۱۳۸۹). *مشارکت سیاسی و اجتماعی نخبگان*. تهران: راه‌دان.
- مهدی‌زاده، م. (۱۳۹۹). «اهداف راهبردی نظام نخبگانی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)». *راهبرد*، ۲۹(۹۴)، ۱۳۱-۱۶۲. DOI: 10.22034/rahbord.2021.13383
- شیخ‌زاده، حسین. (۱۳۸۵). *نخبگان و توسعه ایران*. تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران <https://www.nlai.ir/>

References

- Abutalebi, M. (2007). The concept of political efficiency in the thought of Islamic scholars. *Zamaneh*, 59, 18–26. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/>.
- Giddens, A. (1999). *Runaway world: How globalization is reshaping our lives*. Profile Books.
- Golden, M. A., & Paster, T. (2012). The differential effects of economic development on democracy: A causal inference approach. *American Journal of Political Science*, 56(4), 865–877. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2012.00606.x>
- Lasswell, H. D. (1951). The policy orientation. In D. Lerner & H. D. Lasswell (Eds.), *The policy sciences: Recent developments in scope and method* (pp. 3–15). Stanford University Press. <https://archive.org/details/policysciencesre0000unse>
- Mahdizadeh, M. (2020). Strategic goals of the elite system in the thought of the Supreme Leader. *Rahbord*, 29(94), 131–162. <https://doi.org/10.22034/rahbord.2021.13383>
- Mills, C. W. (1956). *The power elite*. Oxford University Press.
- Mosca, G. (1939). *The ruling class* (H. D. Kahn, Trans.). McGraw-Hill. (Original work published 1896). <https://archive.org/details/rulingclass037145mbp>
- Pareto, V. (1935). *The mind and society: Treatise on general sociology* (A. Bongiorno & A. Livingston, Eds.; H. S. Livingston, Trans.). Harcourt, Brace. (Original work published 1916).
- Qan'ei-Rad, S. M. A. (2010). *Political and social participation of elites*. Rahdan.
- Sanami, M., Salehi Najafabadi, A., & Torabi, G. (2023). Changing attitudes and value systems of political elites in post-revolutionary Iran. *Iranian Sociology*, 1, 143–163. <https://doi.org/10.22034/jis.2023.1998800.1022>
- Sheikhzadeh, H. (2006). *Elites and the development of Iran*. Center for the Rediscovery of Islam and Iran. <https://www.nlai.ir/>
- Zonis, M. (1971). *The political elite of Iran: A theoretical profile*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400873868>.